

РЕЦЕНЗІЇ

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.33.162074>

О. В. Дзера, докт. юрид. наук, професор
член-кореспондент Національної академії правових наук України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 60, Київ, 01601, Україна

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ МАЛЬСЬКОГО МАРКІЯНА МАРКІЯНОВИЧА «МІЖНАРОДНИЙ ВИКОНАВЧИЙ ПРОЦЕС: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»¹

Актуальність теми, обраної для дослідження. Актуальність теми дослідження не викликає жодних сумнівів. Враховуючи сучасні темпи розвитку суспільного життя правова доктрина не може залишатися незмінною. Розвиток прогресивних інноваційних технологій останніх десятиліть буквально в геометричній прогресії пришвидшує темпи глобалізації та стирає кордони між державами. Цьому також сприяє поглиблення міжнародної та економічної співпраці між державами, в тому числі різноманітні об'єднання в економічні та політичні союзи. Поглиблення економічних, культурних, соціальних зв'язків між громадянами різних держав поживляють і без того уже активну торгівлю, що як наслідок зумовлює також необхідність регулювання таких правовідносин, як на національному рівні, так і на міжнародному рівні.

Приведення до виконання судових та інших рішень є слабкою ланкою в системі права України. Наша держава стабільно входить до числа лідерів за кількістю звернень її громадян до Європейського суду з прав людини. За даними статистики, яка ведеться Міністерством юстиції України, лівова частка таких звернень стосується систематичного невиконання судових рішень. Так, за 2016 рік Європейський суд з прав людини отримав 18 150 заяв від українців, 65% яких стосувались невиконання рішень національних судів.

Особливі труднощі виникають на практиці з приведення до виконання рішень, пов'язаних з іноземним елементом. Адже, до звичних проблем додаються такі як труднощі виконання рішення в іноземній валюті, неузгодженість порядку виконання рішень, винесених щодо кількох відповідачів, які знаходяться в різних юрисдикціях, неможливість стягнення неустойки в розмірі визначеної рішенням без зазначення її остаточної «твердої» суми в арбітражному/іноземному рішенні, неможливість визнання проміжних судових актів тощо.

Загалом, сфера виконавчого процесу досліджувалася великою кількістю як вітчизняних, так й іноземних вчених, завдяки чому в науковій думці вже сформовано певне уявлення про таку групу правовідносин, яку виділяють в окрему галузь права і наукову дисципліну. Дослідженням питань в сфері транснаціонального торгового права (*lex mercatoria*) також приділено увагу в правовій доктрині, зокрема, в роботах О. В. Аблезгової, М. Н. Богуславського, С. П. Коломацької, Н. А. Корсакової, О. О. Мережко. Проблематику виконавчого процесу досліджувало чимало науковців, серед яких Д. Г. Глушкова, Я. П. Горбунова, М. Р. Тарасова, С. Я. Фурса, С. В. Щербак та інші. Однак проблематика саме міжнародного виконавчого процесу є малорозкритою в міжнародній правовій думці, а у вітчизняній правовій доктрині залишається взагалі недослідженою, що свідчить про новизну обраної теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у монографії, визначається тим, що вони підтверджені певними науковими

¹ Мальський М. М. Міжнародний виконавчий процес: теорія та практика : монографія / М. М. Мальський. – Дрогобич : Коло, 2019. – 470 с.

доказами та результатами аналізу чинних норм права, а також емпіричними даними, і в цілому є переконливими.

Обґрунтованість положень даної монографії забезпечена відповідною джерельною базою, серед яких як наукові праці, так і нормативно-правові акти. Це свідчить про цілковиту достатність вивчення автором праць попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, та про те, що він належно орієнтується у тому, як вирішуються відповідні питання в зарубіжному законодавстві. Безумовним позитивом є критичний аналіз щодо ряду наукових питань, що дозволило авторові навести нові вагомі аргументи на користь основних положень, які відстоюються в роботі.

Належним чином представлені в дисертації й емпіричні матеріали – матеріали конкретних рішень судів та інших органів (посадових осіб), що ускладнені іноземним елементом.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у монографії. Методологія дослідження відповідає об'єкту та предмету монографії, виходячи із сформульованої в ній мети і завдань. Глибина та достовірність результатів дослідження базуються на застосованих загальнотеоретичних, загальнонаукових та спеціальних прийомах і методах наукового пізнання, що дозволило достатньо глибоко і різнобічно розкрити основні завдання дослідження.

У монографії автором висловлено та обґрунтовано ряд важливих наукових висновків, пропозицій та рекомендацій, що дозволяє стверджувати, що сформульовані в монографії наукові положення, висновки і рекомендації мають достатню міру обґрунтованості та достовірності.

Характеристика ключових положень монографії. Вказана монографія є першим в Україні комплексним дослідженням міжнародного виконавчого процесу.

Серед положень, які становлять наукову новизну, є розвитком теорії міжнародного виконавчого процесу, належно аргументовані і заслуговують на підтримку, на наш погляд, слід відзначити такі:

- доводи автора про те, що для характеристики відносин з примусового виконання рішень судів чи інших органів (посадових осіб), ускладнених іноземним елементом, доцільним є використання терміну «міжнародний виконавчий процес», який має комплексний характер, передбачає зв'язок правовідносин з примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), ускладнених іноземним елементом відразу з кількома правопорядками, поєднує у собі публічно-правові та приватноправові складові та неможливість класифікації таких відносин як суто національних;

- висновки про те, що сутність «іноземного елемента» як складової міжнародного виконавчого процесу полягає в наступному: участі у виконавчому провадженні хоча б однієї особи, яка є громадянином України і проживає поза межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; здійсненні виконавчого провадження щодо рішень судів чи інших юрисдикційних органів, винесених в іноземній державі; необхідності вчинення виконавчих дій, повністю або частково, за кордоном у зв'язку з тим, що об'єкт, щодо якого слід вчинити виконавчі дії (наприклад, майно боржника), знаходиться на території іноземної держави; виконанні рішень міжнародних судових і несудових інституцій, компетенція яких визнана Україною, винесених щодо України, в тому числі на користь України та проти України;

- доводи про доцільність виокремлення із виконавчого процесу міжнародного виконавчого процесу та надання йому статусу підгалузі останнього, який знаходиться у тісних міжгалузевих зв'язках з міжнародним цивільним процесом.

Автор належно обґрунтовує, які висунуті ним на захист положення є цілком новими, а які становлять подальший розвиток досягнень попередніх дослідників цієї проблеми.

Важливість одержаних автором монографії результатів для юридичної науки, правозастосовної та правотворчої практики та рекомендації щодо їхнього використання. Висновки автора для науки і практики видаються значимими та правомірними.

Монографія містить нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності мають істотне значення для розвитку науки виконавчого процесу, цивільного та господарського права, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань. Викладені в ньому наукові положення заповнюють ряд прогалин, які існували в теорії права, є основою для проведення подальших досліджень, вдосконалення практики правозастосування та юридичної освіти.

Дискусійні положення та зауваження до монографії. Позитивно оцінюючи в цілому зміст монографії, необхідно визначити деякі зауваження критичного та дискусійного характеру щодо положень роботи. Вони стосуються спірних питань і потребують від автора додаткової аргументації.

1. Спірною видається пропозиція автора, що нормативні акти, які визначають загальний (світовий, глобальний) порядок приведення та виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) представляють собою транснаціональний (глобальний) виконавчий процес. Цікаво було б почути наукові підходи до визначення терміну «транснаціональний», а також інформацію щодо його застосування у науковій доктрині. Чи існує, на думку автора, транснаціональний виконавчий процес? Які нормативно-правові акти можна віднести до джерел такого виконавчого процесу?

2. Не до кінця розкритою є позиція автора, висловлена на підтримку зміни назви Закону України «Про міжнародне приватне право» та викладення його у такій редакції: Закон України «Про відносини з іноземним елементом». Доцільним би було наведення ширшого кола аргументів на користь своєї позиції.

3. Не можемо погодитися з доводами автора щодо необхідності на перше місце в ієрархії джерел міжнародного виконавчого процесу поставити загальновизнані наукові доктрини, які мають слугувати орієнтиром для систематизації джерел, наповнення певної галузі знань інформацією, включаючи ретроспективний аналіз, порівняльний дослідження, конструктивно-критичний аналіз внутрішньодержавного законодавства, складовою якого є й ратифіковані міжнародно-правові акти, а також судову і виконавчу практику. Так, наукова доктрина справді відіграє важливу роль у формуванні джерел права, проте до їх складу вона не належить.

В цілому, висловлені зауваження не впливають на достовірність основних положень і висновків рецензованої роботи М. М. Мальського, оскільки стосуються не загальної концепції монографії, а окремих моментів – дискусійних чи таких, які залишені автором поза межами тексту роботи. Вони не змінюють загальної позитивної оцінки монографії, а постають передумовою дискусії, яка дасть можливість автору глибше пояснити свої рішення, висновки та пропозиції.

Оцінка змісту монографії, її завершеність в цілому, оформлення. Монографія оформлена відповідно до встановлених вимог. Її зміст відповідає заявленій науковій спеціальності, отримані результати піддані апробації. Монографія є самостійною завершеною роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених автором досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки виконавчого процесу, цивільного та цивільного процесуального права України.

Виходячи з викладеного, можна стверджувати, що вказана монографія «Міжнародний виконавчий процес: теорія і практика» відповідає вимогам, які висувуються до такого виду робіт та може бути рекомендована до опублікування.

Рецензія надійшла 25.03.2019 р.